

Žanka Dodig, *Privatna zbirka kao muzejski fenomen: na primjeru Zbirke Stjepana Meze u Muzeju Sarajeva*. Sarajevo: Muzej Sarajeva / Udruženje ICOM – Nacionalni komitet BiH, 2018, 218.

Knjiga *Privatna zbirka kao muzejski fenomen: na primjeru Zbirke Stjepana Meze u Muzeju Sarajeva* autorice Žanke Dodig, muzejske savjetnice, pionirski je doprinos izučavanju historije bh. kolekcionarstva i veliki doprinos bosanskohercegovačkoj muzeologiji, te plod dugogodišnjeg rada autorice na zbirci i ostavštini Stjepana Meze, koja se čuva u Muzeju Sarajeva. Ovim veoma značajnim izdanjem Muzej Sarajeva obilježio je 140 godina od rođenja privatnog kolekcionara Stjepana Meze te 50 godina od smrti ovog kolekcionara, koji je 1961. godine svoju privatnu kolekciju poklonio Muzeju Sarajeva. Knjiga je štampana i kao doprinos obilježavanju 2018. godine – Evropske godine kulturnog naslijeđa, što nesumnjivo ova zbirka i čini – svojim sadržajem i raznovrsnošću dio je evropske kul-

turne baštine. Mezo je svojom kolekcijom prenio dio evropskog duha u Sarajevo i tu ga zauvijek ostavio.

Autoricina ideja i promišljanja o ovoj temi i o knjizi započeli su još na magistarskom studiju muzeologije i baštine na Odsjeku za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koja se na koncu, kao plod dugogodišnjeg autoricinog rada na zbirci i ostavštini Stjepana Meze, koja se čuva u Muzeju Sarajeva, završila štampanjem ovog vrijednog i veoma značajnog muzeološkog izdanja.

Iako je iskonska potreba za sakupljanjem, stara gotovo koliko i čovječanstvo, i na početku usmjeren samo na preživljavanje koje se ogledalo u prikupljanju sezonske hrane i ogrijeva, te je vremenom poprimala različite oblike i dimenzije, ipak je veliki broj različitih razmišljanja o ovom pojmu i motivima za ovo i teško ga je pojasniti, a posebno ako ga promatramo van institucije, kao pojedinačne pokušaje, koji najčešće završe u muzeju u kojem nastavljaju svoj novi, drugačiji život, i trajati s novim kvalitetom. Mnogi koji su pokušavali pojasniti

motive i svrhu sakupljanja predmeta koji više nemaju nikakvu praktičnu, upotrebnu vrijednost našli su uporište u instinktivnoj ljudskoj potrebi za prikupljanjem, prirodnoj pojedincu i društvu u cjelini, načinu novog uvećanja znanja te nastavka života i nakon smrti kroz trajanje kolekcije. Tako je, kao prethodnica muzejskog rada, sabiranje uvijek bilo motivirano konkretnom namjerom koja je nastajala u pojedincu kao posljedica individualnih potreba i životnih uvjeta, kao želja da se neki predmeti sačuvaju te da se tako postigne osjećaj trajnosti u individualnom iskustvu, da se formira intimni svijet s pravilima koja odgovaraju kreatoru. I po pravilu je ovisilo o uložnim sredstvima, trudu i ukusu pojedinca. Upravo su zahvaljujući ovoj ljudskoj aktivnosti, koja obično počinje kao osobna strast, a s vremenom prerasta u općedruštvenu vrijednost, nastali mnogi muzeji i muzejske zbirke. Tim "privatnim" inicijativama znatno se obogaćivala, obogaćuje i upotpunjuje kulturna sredina, stvara se njezina vjerodostojnija slika, proširuju znanja o njoj itd.

Privatna zbirka kao muzejski fenomen – na primjeru Zbirke Stjepana Meze u Muzeju Sarajeva autorice Žanke Dodig predstavlja u ovom smislu veoma dragocjen izdavački poduhvat i izuzetno autorsko nastojanje da čitalac ove knjige na jedan zanimljiv, stručan i neposredan način razumije i stekne uvid u fenomen sakupljanja u svijetu, u Bosni i Hercegovini, te da bude podsticaj za dalje razmišljanje o odgovornosti za baštinu i o ulozi baštine u kulturnom razvoju jednog grada. Autorica knjigom želi sačuvati od zaborava ime i sakupljački angažman Stjepana Meze, koji se u novinskim člancima pisanim o njemu naziva "najvećim kolekcionarom jelovnika na svijetu", ispričati dijelom njegovu interesantnu životnu priču te iskazati zahvalnost za ustupanje kolekcije Muzeju Sarajeva, davne 1961. godine.

Pisanje ove knjige nije bilo moguće bez iscrpnog istraživačkog rada. Prezentirani rezultati istraživanja u ovoj knjizi bazirani su na osnovi domaće i strane muzeološke literature te dokumenata, fotografija, novinskih članaka itd., pri čemu je određena građa prezentirana po prvi put.

Knjiga sadrži 7 poglavlja, bibliografiju, odnosno značajan popis korištene muzeološke literature, te uporedo i prijevod na engleski jezik. Kroz 7 poglavlja, zajedno s Uvodom i Sažetkom na kraju svakog poglavlja, Zaključkom i Popisom literature – *Dosadašnje spoznaje o fenomenu sakupljanja, O Stjepanu Mezi, Budućnost Zbirke Stjepana Meze, Muzej grada Sarajeva*, autorica je dala uvid u dosadašnje spoznaje o fenomenu sabiranja, kolekcijama i kolekcionarima, o počecima kolekcionarstva u svijetu, kao i načinu čuvanja sveobuhvatne baštine u muzejima, o kolekcionaru Mezi – počecima kolekcionarskog angažmana Stjepana Meze, načinu nabavke novih primjeraka kolekcije, sudbini sakupljenog, kao i sudbini sakupljača, detaljnom opisu Zbirke koju je formirao i koju je kasnije, 1961. godine poklonio Muzeju Sarajeva te preporukama i prijedlozima za virtualno predstavljanje ove zbirke i time njenu još veću pristupačnost. Na samom kraju knjige dat je značajan uvid u historijat i razvojni put Muzeja Sarajeva, od osnivanja 1949. godine, s uvidom

u njegove depandanse i njihov sadržaj, kao i doprinos najzaslužnijih pojedinaca njegovom razvoju.

Najznačajniji dio ove knjige čini priča o kolekcionaru Stjepanu Mezi i njegovoj Zbirci, njegovim karakteristikama kao kolekcionara, njegova usporedba s teorijskim spoznajama drugih autora koji su pisali o ovoj temi, gdje je pronađen veliki broj podudarnosti između Mezine osobenosti kao kolekcionara i ostalih koji su bili predmet istraživanja, u drugim sredinama i vremenskim okvirima, te načinu nabavke novih primjeraka kolekcije. Autorica se u ovom dijelu osvrće na početak kolekcionarskog angažmana Stjepana Meze. Stjepan Mezo ili čovjek s tri imena: Ištvan, Stjepan, Stefan Mezo (na eksponatima nalazimo njegov potpis u sve tri varijante) i najmanje dvije domovine, a slobodno ga možemo nazvati i građaninom svijeta kojeg je gotovo cijelog proputovao, rođen je 1877. godine u malom mjestu kraj Kečkemeta u Mađarskoj. U Budimpešti je završio školu za konobara i otprilike u to vrijeme počinje s aktivnošću koja će ubrzo postati njegova strast i ljubav

– naime, imao je petnaest godina i radio je kao pomoćni konobar u jednom restoranu u Budimpešti kada je, ponukan primjerom jednog gosta koji je ponio jelovnik za uspomenu na boravak u restoranu, počeo sa sakupljanjem kojim se bavio više od sedamdeset godina. Nakon Budimpešte, Mezo odlazi u Pariz, odakle zapravo i počinju njegova putovanja i zaposlenja koja je birao i mijenjao vođen impulsom kolekcionara. Putujući i radeći (nakon Pariza uslijedile su centralna i sjeverna Afrika, Kina, Japan, Rusija itd., da bi se na kraju nastanio u Sarajevu) sklapao je i poznanstva s ljudima sličnih interesovanja koji su mu neprestano slali nove primjerke jelovnika, zahvaljujući kojima se i na taj način uvećavala njegova kolekcija.

Mezo je sustavnim i tematskim prikupljanjem kreirao brojčano impozantnu kolekciju jelovnika, koja se ne odlikuje samo pozašnim brojem primjeraka nego i raznovrsnošću s obzirom na zemlje porijekla sakupljenih jelovnika, namjenu za koju su planirani: svadbeni, rođendanski, carski, svakodnevni itd. Sakupljao je ono što

je bilo dio njegove profesionalne orijentacije. Poznato je da je Mezo sakupljao gotovo sve što se ticalo ugostiteljstva i hotelijerstva: knjige o kuhanju, pribor za jelo i jelovnike kao najprepoznatljivije i najmnogobrojnije u njegovoj kolekciji. Akcenat njegovog sakupljanja je na jelovnicima, mada je sakupljao i druge predmete, pa i one koji nemaju veze s tom oblašću, kao što su umjetničke slike, numizmatička zbirka, primjerci porculanskog posuđa, satovi, oružje, dijelovi namještaja, fotografije, diplome, medalje i kutije šibica.

Autorica se u knjizi osvrće na sudbinu sakupljenog, kao i sudbinu kolekcionara – koliko je teško kolekciju predati u druge ruke pokazuju primjeri iz prošlosti, u kojima se susrećemo s ogromnim ulaganjem i fanatičnim vezivanjem kolekcionara za sakupljeno. Mezo je pokazao veliku brigu za sudbinu svoje kolekcije; bio je veoma vezan za nju i nije se odvajao od nje do duboke starosti. O brizi i ljubavi prema sakupljenom svjedoči i činjenica da je kuća u kojoj je živio do smrti bila pretvorena u mali muzej. Tek šest godina prije smrti,

1961. godine, u 84. godini života, smogao je snagu da kolekciju preda na čuvanje Muzeju Sarajeva.

Gradeći svoju privatnu zbirku, Mezo nije ni slutio da će jednoga dana njegova sakupljačka strast prerasti granice hobija i da će se na kraju naći u fundusu Muzeja Sarajeva. Put Zbirke od njenog sakupljača do Muzeja autorica je rekonstruirala na osnovi spisa koji se čuvaju u bogatoj muzejskoj dokumentaciji. U opsežnom prikazu većina ove vrijedne dokumentacije (arhivska građa, različiti popisi predmeta, novinski isječci, korespondencija) prati historijat i razvoj Zbirke u Muzeju. Tekst knjige je također popraćen brojnim ilustracijama iz fotografskog arhiva i reprodukcijama muzejskih predmeta iz bogate Mezine ostavštine.

Tema je podsticaj mnogima – onima koji upravljaju ovakvim kolekcijama da, slijedeći preporuke autorice, donirane vrijednosti učine još pristupačnijima. Privatne zbirke unutar jednog muzeja, osim prikazivanja sačuvane pokretne kulturne baštine, mogu uticati na drugačiju ulogu muzeja u samom

društvu te služiti kao podsticaj za razmišljanje o odgovornosti za baštinu i o ulozi baštine u kulturnom razvoju općenito.

Knjiga će zasigurno naći svoje mjesto na polici svakog muzealca, muzeologa, te studenta muzeologije i srodnih studija i nadamo se da će mnoge informacije i dokumenti koji se nalaze u ovoj knjizi olakšati svaka naredna istraživanja na

navedenu temu te biti inspiracija mnogim budućim istraživačima, muzejskim profesionalcima, onima zainteresiranim za kulturu i historiju Sarajeva, ali i privatnim kolekcionarima u BiH, te nezaobilazna literatura studentima na različitim studijima na Univerzitetima u Bosni i Hercegovini.

Alma Leka